

A „Polcológiától” az „információs bummig”

Benyomások egy konferenciáról

A fent olvasható – valóban hatásos és figyelemfelkeltő – nyelvi fordulat volt a címe annak a konferenciának, amelynek házigazdája az Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára volt 2005. március 9-én. PR-szempontról tehát már a címkezdet is találó, de aki a folytatást is végigolvasta (így hangzott: „– *avagy könyvtárak válasza a XXI. századi információs társadalom kihívásaira*”), leküzdhetetlen késztetést érzett, hogy első kézből értesüljön az „információs bumm” beláthatatlan következményeiről. Így azután már két-három héttel a konferencia előtt finoman „megálljt” kellett parancsolni a további jelentkezőknek, amit honlapján – udvariasan, de félreérthetetlenül – meg is tett az Egyetemi Könyvtár. Március 9-én délelőtt 10 órára tehát zsúfolásig megtelt a Díszterem, de azért mindenkinek jutott szék és legalább egy írólapnyi hely az olvasói asztaloknál. A gondosan összeállított előadásvázlatok (a jegyzetelésre kijelölt üres fél oldalakkal) ott sorakoztak a diszkréten elegáns karton irattartókban – mindezzel már az előcsarnokban, a regisztrációt követően „felszereltek” minden érdeklődőt. Igényességről, profizmusról és a hallgatóság megbecsüléséről tanúskodtak ezen „apróságok”, csakúgy, mint a technikai apparátus (hangosítás, kivetítő) zökkenőmentes működése. Az Egyetemi Könyvtár képviseletében a konferenciát megnyitó *dr. Szögi László* főigazgató, *dr. Sipos Anna Magdolna* általános főigazgató-helyettes, a rendezvény háziasszonya és moderátora és valamennyi közreműködő munkatárs szívélyes vendégszeretettelükkel és szakmai felkészültségükkel mindent megtettek azért, hogy a rendezvény megfeleljen a várakozásoknak.

Az előadások sorát *dr. Z. Karvalics László*, a BME TGI Információmenedzsment Tanszék docense nyitotta meg. „A lassan univerzálissá váló tudáskörnyezet társadalompolitikai óriásdeficitekkel találkozik” – hangzott *A tudásvagyon-gazdálkodástól a könyvtárig* című referátum kiinduló tétele. Erre a kihívásra lehet adekvát válasz a „tudásvagyon-gazdálkodás” – még elegánsabban (?): knowledge asset management –, azaz a meglévő szellemi vagyon, humántőke felmérése és vagyonelemként történő mozgósítása. Tőlünk nyugatra már sok helyütt és sokkal korábban felismerték, hogy a hagyományos vagyonelemeknél fontosabb a szellemi tőke, így mostanában – például a németek – szívesebben invesztálnak az oktatásba, mint a Bundesbankba! Mivel a tudásvagyon hordozói az állampolgárok, a tudásvagyonnal való gazdálkodás az állam legfontosabb feladata. Ezzel meg is érkeztünk a hazai tájainkon abszolút deficités oktatáspolitikához. De a sok deficitnek (deficit a kapcsolati tőkében, a nyelvudásban, a tehetséggondozásban) is van pozitívuma – mondhatjuk némi szarkazmussal –, mert így „van honnan látványos eredményeket elérni”. Az előadás bevezetésében emlegetett „univerzális

tudáskörnyezet” a technológiai oldalra vonatkozik. Ez a technológiai forradalom Svédországban vagy Dániában azért eredményezhetett valódi modernizációs sikert, mert az előbbiben a nőket, az utóbbi országban pedig a parasztokat „csatolták be” eredményesen a tudásfolyamatokba. S kik lennének, lehetnének az újabb célcsoportok? A nagy tudásvagyonnal rendelkező inaktív nyugdíjasok vagy a kismamák, akiknek egy része felsőfokú végzettséggel szorul ki a munkaerőpiacról, és távmunkára sincs lehetősége. De a Sulinet és az internet világában integrálhatók lennének a diákok is (az előadót idézve: „sok millió pici tudáskazán rohangál szerte a világban”), csakúgy, mint a fogyatékosok és a hátrányos helyzetűek. Ez utóbbi két célcsoport eléréséhez azonban az „extremitások tömegesítésére” és szociálpolitika helyett foglalkoztatáspolitikára lenne szükség. *Z. Karvalics László* előadásának utolsó három témaköre – a szakszerű menedzselés szempontjai: a könyvtárak mint partnerintézmények; a tudásvagyon kiaknázásának öt imperatívusza – az idő végeessége miatt, sajnos, kifejtetlen maradt, így a szakmai közönségnek be kellett érnie az írásos vázlat „schlagwortjaival” és a nyomokban támadt sejtésekkel. *Sipos Anna Magdolna* hozzászólása – pontosabban költőinek tekinthető kérdése – mégis azt jelezte, hogy e sejtések, asszociációk kiben-kiben közel azonos irányba mutattak: „Hol maradnak az effajta előadásokról a kultúrpolitikusok?” Az elvben egyértelmű választ – „stratégiai alapkérdésekben konszenzusra lenne szükség a pártok között” – még fényévek választják el a gyakorlattól.

Ferling József kommunikációs tanácsadó, újságíró, a Magyar Public Relation Szövetség elnöke ekként összegezte mondandója lényegét: „Mert fontos, hogy (el)ismerjék!, avagy hogy kerül a PR a könyvtárba”. A PR-t Magyarországon még „előítéletesen félreismerik”. Pedig a PR (public relations) „sokszor ok nélkül mellőzött, jó házból való, szalonképes szakma”, eszközrendszer, szemléletmód és döntéseket befolyásoló folyamat. Megtudhattuk, hogy a PR-ral kapcsolatban 148 definíció kering a világhálón, ám a PR nem bűvészkedés, nem sajtóelhárítás, nem szórólapozás, nem „terülj asztalkám”, nem propaganda és nem marketing.... hanem mindenekelőtt „a társadalmi kapcsolatok szervezésének művészete”, maga az építkezés. Az előadó részletesebben a támogatások megszerzésére (közönségesebben: pénzszerzésre) és a médiakapcsolatokra kívánt kitérni. Kár – de az állami büdzsé helyzetéből némi törvényszerűséggel következő –, hogy a támogatások ügyében be kellett érniünk az általános biztatással: a tájékoztatás, tudatosítás, megértés, elfogadás, bizalom grádicsain felfelé lépegetve igenis elérhető a hön áhitott támogatás. A médiakapcsolatokra több idő, konkrétum és jó tanács jutott: egy USA-ban végzett felmérés szerint az intézmények imázsát befolyásoló tényezők közül az első helyen a szolgáltatások minősége áll, míg a másodikon a sajtójelenlét. Innentől kezdve beavatást kaptunk a média működésének kulisszatitkaiba és a sajtókapcsolatok szabályaiba, kezdve attól, hogy „a jól megírt alapinformáció megspórol néhány telefont, lerövidíti az információgyűjtés idejét, csökkenti az esetleges tévedések kockázatát”, egészen a híres és többértelmű kelvini mondásig: „Sorakoztasd fel a számokat, azután azt mondasz, amit akarsz...”. (Ezen a ponton félt, hogy egy PR-szemléletben kevésbé jártas, konzervatívabb ízlésű kultúrunkás valóban előítéletesé válik média-ügyben.) A közönség számára ismerősen csengett az a megállapítás is, hogy „nemcsak jónak kell lenni, de annak is kell látszani”, és – főként, ha a hallgatás azonosítható a beleegyezéssel – egyetértett az előadóval a közös érdek megtalálásának fontosságában. Üdítően

gondolatébresztő, helyenként viszont vitatható előadása végén – amelyben azért helye lehetett volna egy valamivel alaposabb önvizsgálatnak is a média „előítéletes félreismerésével” kapcsolatban – *Ferling József* még lelkünkre kötötte a könyvtárak megfelelő kommunikációs stratégiáinak nélkülözhetetlenségét.

A 2005-ös év rendkívüli kulturális eseménye a Nagy Könyv program, amelynek részletes írásos bemutatását szintén megkapták a konferencia résztvevői. Így *Tarján Tamás* irodalomtörténésznek nem kellett ismertetnie a várható műsorokat és eredményeket, hanem ehelyett hozzáfűzhetette a témához azokat a személyes észrevételeit, amelyek „itt és most érvényesek”. *Tarján Tamás* szerint a Nagy Könyv program nem az irodalomról, hanem az irodalomról való gondolkodásról szól, és „csakis az olvasáskultúra felől nézve éri meg a pénzt”. Irodalmi, kultúrpolitikai szempontból már most felmerül(het)nek jogos aggályok: ilyen például az esetleges rivalizálás a József Attila-centenárium eseményeivel; az epika értelmezésének műfaji problémái; a könyvkiadók várható nehézségei. A mintául szolgáló 2003-as angol forgatókönyv szerint a könyvtárosokkal lehetett a legjobban együttműködni - márcsak azért is, mert a program második és harmadik szakaszában kiemelt szerep jut a könyvtáros szakmának. „A legnagyobb reményekkel tehát a könyvtárosok nézhetnek az eseménysorozat elé” – hangzott a jóleső biztatás.

A másfél órás ebédidőben éppúgy jutott idő a svédasztalos ebédre, mint a hallottakról való eszmecserére, röpké szakmai, baráti találkozásokra és az Egyetemi Könyvtár régi, zömmel XVIII. századi anyagot tartalmazó raktárának megtekintésére.

A délutáni program *dr. Dippold Péter*nek, a Könyvtári Intézet igazgatójának referátumával (*A könyvtári fejlesztések irányai Európában*) folytatódott. Az előadó az Európai Unió könyvtárakkal kapcsolatos projektjei kapcsán körvonalazta a fejlesztések fő irányait, amelyek „a felhasználó-centrikus szolgáltatások mellett erőteljesen támogatják a technológiai fejlesztéseket és az elektronikus ügyintézt”. A korábbi EU-s projektek – például 1998-tól az 5-ös keretprogram; 1999-től e-Europe program; majd az EU Digicult programja – ismertetése után hallhattunk a közkönyvtárak európai helyzetét felmérő NAPLE-jelentésről és az abból levont következtetésekről. Mi várható tehát a jövő könyvtárában? Hasznos megjegyeznünk a pontokba gyűjtött tendenciákat:

- A gyűjteményi irányultságot az elektronikus források elérésének szervezése váltja fel.
- A költségvetés és a személyzet csökken.
- A számonkérhetőség és felelősség élő üggyé válik.
- A finanszírozás és bevételek új útjait kell megtalálni.
- A figyelem a gyűjteményről inkább a használóra fog irányulni – ennek egyik megnyilvánulása lesz például a címcírási rekord egyszerűsítése.
- A látogatók számának növelése helyett inkább a távoli elérés biztosítására kerül a hangsúly.
- Az anyagok elektronikus kiválasztása valósul meg.
- A helyi katalógusokat felváltják a virtuális katalógusok, meta-katalógusok és a forrásinformációkra irányuló visszakeresési rendszerek.
- A szolgáltatások mellett a használók képzése kerül előtérbe.

A fentiekből következik a könyvtárak szerepváltozása is, ahol kulcskérdéssé válik a lokális, regionális, országos és nemzetközi hálózatokhoz való kapcsolódás, az információtechnológiai fejlesztések és a könyvtáros szaktudása.

Az egzakt és gazdagon adatolt gondolatmenetet követően még számos EU-s programról esett szó Dippold Péter előadásában: egyebek között a 2003 decemberében indult CALIMERA-programról, amelyben 37 európai ország vesz részt, és amelynek elsődleges célja „a közkönyvtárak, helyi múzeumok, levéltárak mozgósítása a jelenleg létező technológiák leghatékonyabb felhasználására”. A Könyvtári Intézet honlapjára hamarosan felkerül egy, a CALIMERA-val kapcsolatos link – ígérte az intézet igazgatója.

A további EU-s projektekről is található információs honlap a Könyvtári Intézet weblapján, ezért ezek ismertetése helyett inkább a programok hazai támogatásáról szóló weboldal elérhetőségét érdemes megjegyeznünk: <http://www.nkth.gov.hu>.

Előadása végén *Dippold Péter* kitért a hazai könyvtárügy hiányosságaira (komoly energiát kell kifejteni a könyvtárak elfogadtatásáért; a könyvtárak aktivitása változó szinten áll; sok helyen hiányzik a nemzetközi tapasztalat és a nyelvtudás; az önrész finanszírozása bizonytalan), és az ezek mellett meglévő pozitív adottságokra is (pl. elkészült a könyvtári terület stratégiai terve, amely az európai fejlesztési trendek sok elemét tartalmazza).

A magyar könyvtárjog rendszerét *dr. Horváth Sándor Domonkos*, a győri Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár igazgatója vázolta, rögtön mondandója elején premisszaként tudatosítva, hogy „a jog könyvtári területen nem nagyon működik”. Az előadó személyében egyszerre örülhettünk a jogász és a könyvtáros felkészültségének, elkötelezettségének és nem utolsó sorban humorának. Ez utóbbival még a száraz paragrafusok értelmezését is szórakoztatóvá tudta tenni Horváth Sándor Domonkos, jóllehet a magyar könyvtárjog anomáliái önmagukban nem éppen szívderítőek. A jogban primátusa a törvénynek van – esetünkben az 1997-es kulturális törvénynek -, amelyet különféle rendeletek, jogszabályok „ékesítenek fel”. A jogszabályok „szöveibe” való beavatkozás – módosítás, hatályon kívül helyezés – lehetősége azonban korlátozott. A fent jelzett anomáliák egyike, hogy míg „az 1997. évi CXL. törvényben és végrehajtási rendeleteiben foglalt, a könyvtári szakemberekre és a könyvtári tevékenységre vonatkozó szabályok a nem nyilvános könyvtárak tekintetében is alkalmazandók”, addig „az alkalmazottak tekintetében a jogi szabályozás néhol »visszametszi« az előírásokat, és kifejezetten kimondja, hogy azokat csak »az állami, önkormányzati fenntartású« intézményekben kell alkalmazni”. A nem nyilvános könyvtárakban dolgozók – a törvény alá csúsztatott rendeletek „jövoltából” – több területen „el vannak felejtve”; ilyen például a könyvvásárlási támogatás vagy a hétévente előírt szervezett képzésben való részvétel. A paragrafusok szellemes elemzése során *Horváth Sándor Domonkos* az alábbi végkövetkeztetést vonta le. A nyilvános könyvtár fogalomkörébe tartozó könyvtárakból kirajzolódik egy kör: az állami, önkormányzati feladatellátás során működtetett nyilvános könyvtáraké. A jogosultságok zöme hozzájuk tapad. A fogalom tehát indokolatlanul nyitott. A rendszer nyitottságát a fiskális okokból zárt ODR szolgáltatói kör fagyasztja be. Ez a pénzosztó koncepciókban is megmutatkozik. Aki behatóbban szeretné tanulmányozni szakmánk jogi szabályozásának kérdéseit, folytathatja az információgyűjtést a www.kulturalisjog.hu internetes oldalon.

Miként azt az eddig ismertetett előadások is igazolják, ma már nem tud versenyben maradni egyetlen könyvtár sem – akár nyilvános, akár nem nyilvános gyűjteménnyel rendelkezik – korszerű számítógépes szolgáltatások nélkül. A konferencia utolsó előadásában ehhez nyújtott gyakorlatias segítséget *Damjanovich Nebojsa*, on-line kommunikációs tanácsadó és tréner, aki közérthető és szórakoztató módon szolt a könyvtár és az internet kapcsolatáról, a könyvtári honlapokról és a látogatók szükségleteiről. Szerinte egy könyvtár honlapja akkor sikeres, ha:

- megfelelően képviseli a könyvtár imázsát,
- könnyen megtalálható az interneten,
- a könyvtár ismeri az (e)célközönségét,
- a könyvtárnak elérhető céljai vannak a website-tal kapcsolatban,
- segíti a könyvtár mindennapi működését,
- minőségi, friss, gyors és egyszerű.

A fenti szempontokkal való szembesítés után következtek a „típek a használható website-ra” (egyértelmű elrendezés; könnyű navigálás; minimális dizájn; gyors oldalletöltés; egyszerűség), majd az „útmutató a sikeres nyitóoldal tervezéséhez”. A képek, a szöveg, a színek és az on-line tipográfia jellege és mennyisége egyaránt fontos a könyvtári honlap sikere – vagyis minél nagyobb látogatottsága – szempontjából.

Összegzésül elmondhatjuk, hogy az Egyetemi Könyvtár tartalmas, új ismereteket bőséggel és többnyire magas színvonalon nyújtó rendezvénye iránt nem volt véletlen a tömeges érdeklődés. Akik – sajnálatos módon – kívül rekedtek, jól sejtették azt, amiről a jelenlévők megbizonyosodhattak: érdemes volt időben jelentkezniük a konferenciára. Ez is egyfajta válasz volt „a XXI. századi információs társadalom kihívásaira”.

Éger Veronika